

БАТЛАВ.

БОЛЖЛ-ны ХБОВИЗГээрэн дарга

Г.ОЛОНПА

ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ТӨВД ДУЛААНЫ СТАНЦ БАРИХ ТӨСӨЛ

БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
2023 ОНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

ЗӨВШӨӨРЧ, ХЭРЭГ ЖҮҮЛЭХ ҮҮРЭГ ХҮЛЭЭСЭН:
“10 АЙМГИЙН ТӨВИЙН ДУЛААНЫ СТАНЦ БАРИХ”
ТХН-ИЙН ЗОХИЦУУЛАГЧ Ж.МЯГМАРСҮРЭН

ХЯНАСАН:
ХБОБНУГ-ЫН МЭРГЭЖИЛТЭН

БОЛОВСРУУЛСАН:
ТХН-ИЙН БО-НЫ МЭРГЭЖИЛТЭН

Д.БАТХУЯГ

2022 ОН

Агуулга

ОРШИЛ.....	1
Танилцуулга.....	4
1. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилт, хамрах хүрээ	11
2. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	16
3. Нөхөн сэргээлт, орчны тохижуулалтын төлөвлөгөө	17
4. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө.....	18
5. Түүх соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө	19
6. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө.....	20
6.1 Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг	20
7. Орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ)	23
8. БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь	26

Хүснэгтийн жагсаалт:

Хүснэгт 2.1: Алтай хотын дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний зардлын нэгтгэл	11
Хүснэгт 2.2: Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө.....	12
Хүснэгт 3.1: Дулааны станцын барилга байгууламжийн талбай	16
Хүснэгт 3.2: Нөхөн сэргээлт, орчны тохижуулалтын төлөвлөгөө	16
Хүснэгт 4.1: Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	17
Хүснэгт 5.1: Түүх, соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө.....	19
Хүснэгт 6.1: Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө.....	21
Хүснэгт 7.1: Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	24
Хүснэгт 8.1: Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь	27

Зургийн жагсаалт:

Зураг 1: Монгол Улсын Засгийн газрын 2015 оны 459 дугаар тогтоол	3
Зураг 2: Төслийн байршил	5
Зураг 3: Аймгийн Засаг даргын газар эзэмшүүлэх захирамж, кадастрын зураг	9
Зураг 4: Алтай хотод төлөвлөгдсөн шугам сүлжээний зураглал	17

Оршил

Монгол орон нь дэлхийн хамгийн хүйтэн орнуудын нэг бөгөөд одоо ашиглаж байгаа дулаан хангамжийн систем нь орон нутгийн иргэдийн ажиллаж, амьдрах нөхцлийг бүрдүүлэх чухал ач холбогдолтой боловч энэхүү төслийн зорилтот газар болох 10 аймгийн төвд байгаа дулаан хангамжийн тоног төхөөрөмж хуучирч муудсан бөгөөд дулаанаар хангах чадал нь хүрэлцэхгүй, байгаль орчинд гаргах хорт хаягдал өдрөөс өдөрт нэмэгдэж байгаа. Ийм ч учраас хэрэглэгчдийн зүгээс олон тооны гомдлууд ирдэг бөгөөд цаашид үргэлжлүүлэн, хэвийн ажиллуулах боломжгүй юм. Үүнд:

- Зуухны ашигт үйлийн коэффициент < 40%
- Ашиглалтын ажиллагаа болон чадал хангалтгүй
- Ахуйн хэрэглээний халуун усны систем шаардлага хангахгүй, огт байхгүй
- Байгаль орчны бохирдол маш их
- Ажиллах орчны нөхцөл муу
- Технологи бүрэн бус

Энэхүү 10 аймгийн төвд байгаа дулаан хангамжийн системийн хангалтгүй байдалтай холбоотойгоор Монгол Улсын Засгийн газрын 2015 оны 11 дүгээр сарын 23-ны өдрийн 459 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Зээлийн ашиглагдаагүй үлдэгдэл хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх төсөл тухай” хэсгийг үндэслэн Эрчим хүчний яамны “10 аймгийн төвийн дулааны станц барих төсөл”-ийг 2019 онд байгуулсан.

- 10 аймгийн төвд шинээр дулааны станц болон дулааны шугам сүлжээ барих.
- Байгал орчинд ээлтэй зуухны технологи сонгон авч, аймаг бүрд байнгын ажиллагаатай дулааны станц барих.
- Дулааны станц ба дулааны шугам сүлжээг үр ашигтай ашиглах, үйлчилгээ явуулах нэгдсэн бодлого боловсруулах.

Алтай хот Улаанбаатараас баруун урагш 1037 км зайд, далай төвшнөөс дээш 2181 м, Монголдоо хамгийн өндөрт орших хот юм. Нийт 10 багийн 5460 өрх, 18931 оршин суугчтай бөгөөд 2161 км² газар нутгийг эзлэн оршдог.

Цаг агаар. Алтай хот нь уур амьсгалын хувьд хангайн бүс нутгийн сэрүүн бүсэд орох учир ихээхэн хүйтэн байдаг. Жилийн дундаж хур тунадасны хэмжээ 267 мм байна.

Алтай хотын 2018 оны агаарын чанарын үзүүлэлт

SO ₂ , (мг/м ³)	1-р сар	2-р сар	3-р сар	4-р сар	10-р сар	11-р сар	12-р сар
	0.047	0.052	0.010	0.004	0.008	0.026	0.036
NO ₂ , (мг/м ³)	1-р сар	2-р сар	3-р сар	4-р сар	10-р сар	11-р сар	12-р сар
	0.052	0.048	0.033	0.022	0.033	0.035	0.038
PM ₁₀ , (мг/м ³)	1-р сар	2-р сар	3-р сар	4-р сар	10-р сар	11-р сар	12-р сар
	0.016	0.014	0.027	0.007	0.011	0.012	0.012

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2015 оны 11 дүгээр
сарын 23-ны өдөр

Дугаар 459

Улаанбаатар
хот

Зээлийн ашиглагдаагүй үлдэгдэл
хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх
төслийн тухай

Өрийн удирдлагын тухай хуулийн 9.1.20, 9.1.21-д заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. "Эдийн засгийн хөгжлийн хамтын ажиллагааны сангаас 2011-2015 онд авах зээлийн тухай Монгол Улсын Засгийн газар, Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын Засгийн газар хоорондын ерөнхий хэлэлцээр"-ийн хүрээнд авах зээлийн ашиглагдаагүй үлдэгдэл болох 244.5 (хоёр зуун дөчин дөрвөн сая таван зуун мянган) сая ам.долларын хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх төслийн жагсаалтыг хавсралт ёсоор баталсугай.

2. Энэ тогтоолын хавсралтад заасан төслүүдийг Солонгосын талд санал болгохыг Сангийн сайд Б.Болор, төслийг хугацаанд нь үр дүнтэй хэрэгжүүлэх арга хэмжээ авч ажиллахыг Зам, тээврийн сайд М.Зоригт, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайд Л.Гантөмөр, Аж үйлдвэрийн сайд Д.Эрдэнэбат, Хууль зүйн сайд Д.Дорлигжав, Эрчим хүчний сайд Д.Зоригт нарт тус тус даалгасугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Ч.САЙХАНБИЛЭГ

Сангийн сайд

Б.БОЛОР

ЭДИЙН ЗАСГИЙН ХӨГЖЛИЙН ХАМТЫН АЖИЛЛАГААНЫ САНГААС 2011-2015 ОНД
АВАХ ЗЭЭЛИЙН ТУХАЙ МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР, БҮГД НАЙРАМДАХ
СОЛОНГОС УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР ХООРОНДЫН ЕРӨНХИЙ
ХЭЛЭЛЦЭЭРИЙН ХҮРЭЭНД АВАХ ЗЭЭЛИЙН
АШИГЛАГДААГҮЙ ҮЛДЭГДЭЛ ХӨРӨНГӨӨР
ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ТӨСӨЛ

№	Төслийн нэр	Төсөвт өртөг (сая ам.доллар)
1	Улс, хот хоорондын нийтийн тээврийн үйлчилгээнд дэмжлэг үзүүлэх төсөл (300 автобус)	30.5
2	Ухаалаг боловсрол төсөл	20.0
3	Харгиа урьдчилсан цэвэрлэх байгууламжийг шинэчлэх төсөл	20.0
4	10 аймгийн төвийн дулааны станц барих төсөл	130.0
5	Архивын ерөнхий газрын цогцолбор барилгын тоног төхөөрөмж, техник хэрэгслийн хангалт төсөл	19.0
6	Шүүх шинжилгээний байгууллагын чадамжийг сайжруулах төсөл	13.5
7	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын цахим хяналтын систем байгуулах төсөл	9.5
8	Хууль сахиулах их сургуулийн төв байрны сургалтын лаборатори, тоног төхөөрөмж, техник хэрэгслийн хангалт төсөл	2.0
	Нийт	244.5

Зураг 1: Монгол Улсын Засгийн газрын 2015 оны 459 дугаар тогтоол

Танилцуулга.

Төслийн нэр: Монгол Улсын “10 аймгийн төвийн дулааны станц барих” төсөл (Монгол Улсын Засгийн газрын 2015 оны 11 дүгээр сарын 23-ны өдрийн 459 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Зээлийн ашиглагдаагүй үлдэгдэл хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх төсөл тухай” хэсгийг үндэслэн Эрчим хүчний яамны “10 аймгийн төвийн дулааны станц барих төсөл”-ийг 2019 оны 04 дүгээр 23-ны өдөр байгуулсан.)

Захиалагч: Эрчим хүчний яам

Зээлийн дугаар : MON-14

Хэрэгжүүлэх байгууллага: “10 аймгийн төвийн дулааны станц барих” төсөл хэрэгжүүлэх нэгж

Регистрийн дугаар: 8313628

Улсын бүртгэлийн дугаар: 9068001029

Утас: +976-70001189, 88077925

Хэрэгжүүлэгч байгууллага үйл ажиллагааны чиглэл:

“10 аймгийн төвд дулааны станц барих”

Хэрэгжүүлэгч байгууллагын хаяг: Хан-Уул дүүрэг, 3 дугаар хороо, Чингисийн өргөн чөлөө, Засгийн газрын 14 байр,

Төслийн зорилго:

- Төвлөрсөн дулаан хангамжтай дулааны станц шинээр барих
- Дулааны станцын үр ашгийг дээшлүүлэх
- Өсөн нэмэгдэж буй хэрэгцээнд нийцүүлэн дулааны станцыг өргөтгөх
- Жилийн турш хэрэглээний халуун усаар тасралтгүй хангах
- Хэрэглэгчдийн сэтгэл ханамжийг сайжруулах
- Ажлын нөхцлийг сайжруулах

Төслийн зорилт: Монголын хэрэглэгчдийн амьдралын стандартыг дээшлүүлэх хүрээнд дараах зорилтуудыг тавьсан.

- Дунд болон үрт хугацааны үр дүн

- Хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулна.
- Үйлдвэрийн аваар ослыг бууруулна.
- Агаарын бохирдлыг бууруулна: SOx / NOx / Тоосонцор
- Ахуйн хэрэглэгчдийн дундах эрчим хүчний тэгш бус байдлыг арилгана.

- Богино хугацааны үр дүн

- Дулааны станцын ашиглалтын түвшин дээшилж, агаарын чанар сайжирна.
- Дулаан хангамжийг тасралтгүй явуулж, хүрэлцээ муутай газрууд үгүй болно.
- Ахуйн хэрэглэгчдийн аюулгүй байдал болон орчин сайжирна.

Төслийн зөвлөх үйлчилгээний гүцэтгэгчийн хувьд Монгол Улсын Засгийн газар, БНСУ-ын Экспорт-Импортын банк хооронд 2018 оны 12 дугаар сарын 17-нд байгуулсан Зээлийн гэрээний хүрээнд “10 аймгийн төвийн дулааны станц барих төсөл”-ийн зөвлөх үйлчилгээний гүйцэтгэгч болох “Кориан дистрикт хийтэнг инженеринг корпорэшн” -тай 2019 оны 07 дугаар сарын 31-ний өдөр холбогдох гэрээ байгуулж, албан ёсоор зөвлөх үйлчилгээг эхлүүлсэн.

Төслийн байршил. Төсөл хэрэгжүүлэх талбай нь засаг захиргааны нэгжийн зорилтот 10 аймгийн төв хамаарагдана. Улаанбаатар хотын төвөөс 1005 км хүртэлх зайд орших аймгийн төвийн иргэдийн амьдрах, ажиллах орчин нөхцөлийг дээшлүүлэх төдийгүй, төсөл хэрэгжсэнээр дулааны станцын байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг бодитой бууруулсан байх юм. Эдгээр төвийн хуучирч муудсан дулааны үйлдвэрлэх, хангах системийг төслөөр сайжруулж шинэчилнэ.

- Төв (Зуунмод)
- Дундговь (Мандалговь)
- Хэнтий (Чингис)
- Өвөрхангай (Арвайхээр)
- Говь-Алтай (Алтай)
- Завхан (Улиастай)
- Архангай (Цэцэрлэг)
- Баянхонгор (Баянхонгор)
- Говьсүмбэр (Чойр)
- Сүхбаатар (Баруун-Урт)

Төслийн хүрээнд хийгдэх нийт ажил 10 аймагт зэрэг явагдана. Дулааны станцуудын геологийн судалгаа, талбайн төлөв байдлын судалгааг нарийвчилсан зургийн үед хийж гүйцэтгэнэ.

Зураг 2: Төслийн байршил

ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2018 оны 10 сарын 10 өдөр

Дугаар А/329

Алтай

Газар эзэмшүүлэх тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2, Газрын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.3.2 дахь заалтуудыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Алтай хотын инженерийн байгууламж бүхий бүсэд газар эзэмших хүсэлт гаргасан Эрчим хүчний хөгжлийн төвийн эзэмших газрын хэмжээ, байршлыг 1-10 дугаар хавсралтаар баталж 15 жилийн хугацаатай эзэмшүүлсүгэй.
2. Газар эзэмшсэн Эрчим хүчний хөгжлийн төвтэй газар эзэмших гэрээ байгуулан гэрчилгээжүүлэхийг Газрын харилцаа, барилга, хот байгуулалтын газар /А.Мөнхтөр /-т даалгасугай.
3. Хот байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө, газар эзэмшүүлэх гэрээнд тусгагдсан нөхцөлүүдийг хэрэгжүүлэхийг газар эзэмшигчид үүрэг болгосугай.

ЗАСАГ ДАРГА

ЦАМГАЛАНБАЯР

02 001942

Аймгийн Засаг даргын 2012 оны
10 дугаар сарын 10-ны өдрийн 10 дугаар
захирамжийн хавсралт

ГАЗАР ЭЗЭМШИГЧ БАЙГУУЛЛАГЫН ЭЗЭМШИХ
ГАЗРЫН ЗОРИУЛАЛТ, БАЙРШИЛ, ХЭМЖЭЭ

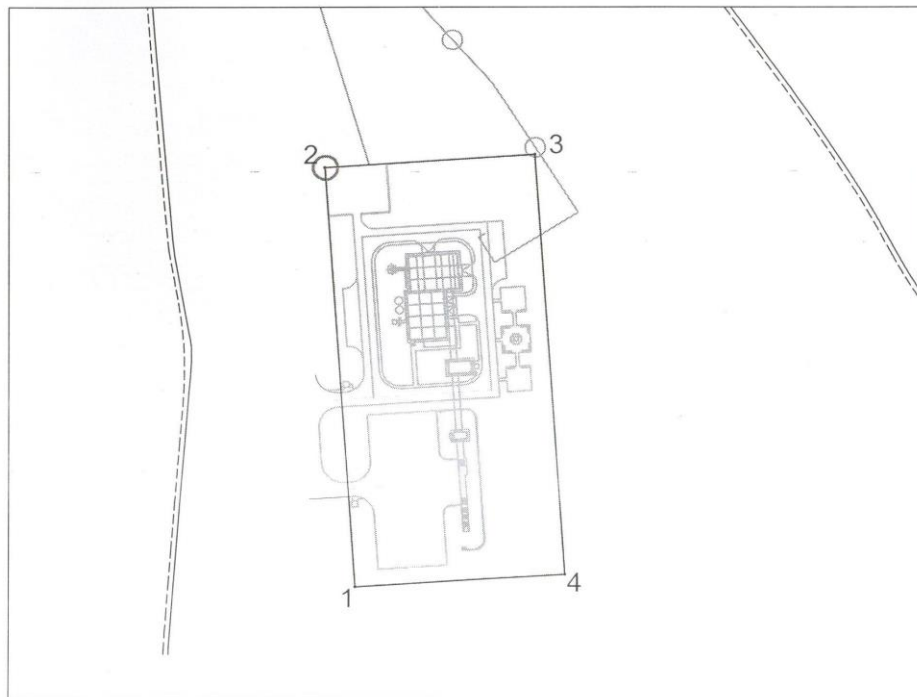
Д/д	Байгууллагын нэр	Зориулалт	Хэмжээ /га/	Газрын байршил
1	Эрчим хүчний хөгжлийн төв	Дулааны станц	3.0	Баяншанд баг АЗЗА компаний урд талд
2	Эрчим хүчний хөгжлийн төв	Дулааны шугам	1.8	
3	Эрчим хүчний хөгжлийн төв	Дулаан дамжуулах төв-1	0.02	Баяншанд баг Ахмадын сувиллын баруун талд
4	Эрчим хүчний хөгжлийн төв	Дулаан дамжуулах төв-2	0.02	Харзат баг АУК-ийн дотуур байрны зүүн урд талд
5	Эрчим хүчний хөгжлийн төв	Дулаан дамжуулах төв-3	0.02	Харзат баг Халдвартын эмнэлгийн баруун талд
6	Эрчим хүчний хөгжлийн төв	Дулаан дамжуулах төв-4	0.02	Баянхайрхан баг 1-р цэцэрлэгийн баруун урд талд
7	Эрчим хүчний хөгжлийн төв	Дулаан дамжуулах төв-5	0.02	Баянхайрхан баг шинэ Онцгой байдлын хэлтсийн баруун хойт талд
8	Эрчим хүчний хөгжлийн төв	Дулаан дамжуулах төв-6	0.02	Баянхайрхан баг 1-р сургуулийн баруун талд
9	Эрчим хүчний хөгжлийн төв	Цахилгааны шугам	3.6	

—ооо—

Эрчим хүчний хөгжлийн төв (Дулааны станц) - ИЙН
ЭЗЭМШИХ ГАЗРЫН БАЙРШЛЫН КАДАСТРЫН ЗУРАГ

Нэгж талбарын дугаар: 060718 . . .

Хаяг: Говь-Алтай аймаг, Есөнбулаг сум, Баяншанд баг

Зургийн масштаб 1:1 000 (1 сантиметрт 10 метр багтана)

Аймгийн Засаг даргын
2013 оны 10 дугаар сарын 10 -ны өдрийн
А/39- дугаар захирамжийн 2-р хавсралт

Огноо: 2013-10-16

Хашааны координат:

Дугаар	X	Y	Урт	Цэгүүд
1	5136827.156	289173.518	217.57	1-2
2	5137044.223	289158.744	103.48	2-3
3	5137051.250	289261.986	217.57	3-4
4	5136834.182	289276.760	103.48	4-1

Зураг үйлдсэн: *М.А.* М.Ариунсалэнгэ
(Говь-Алтай аймгийн ГХБХБ-аарын мэргэжилтэн)

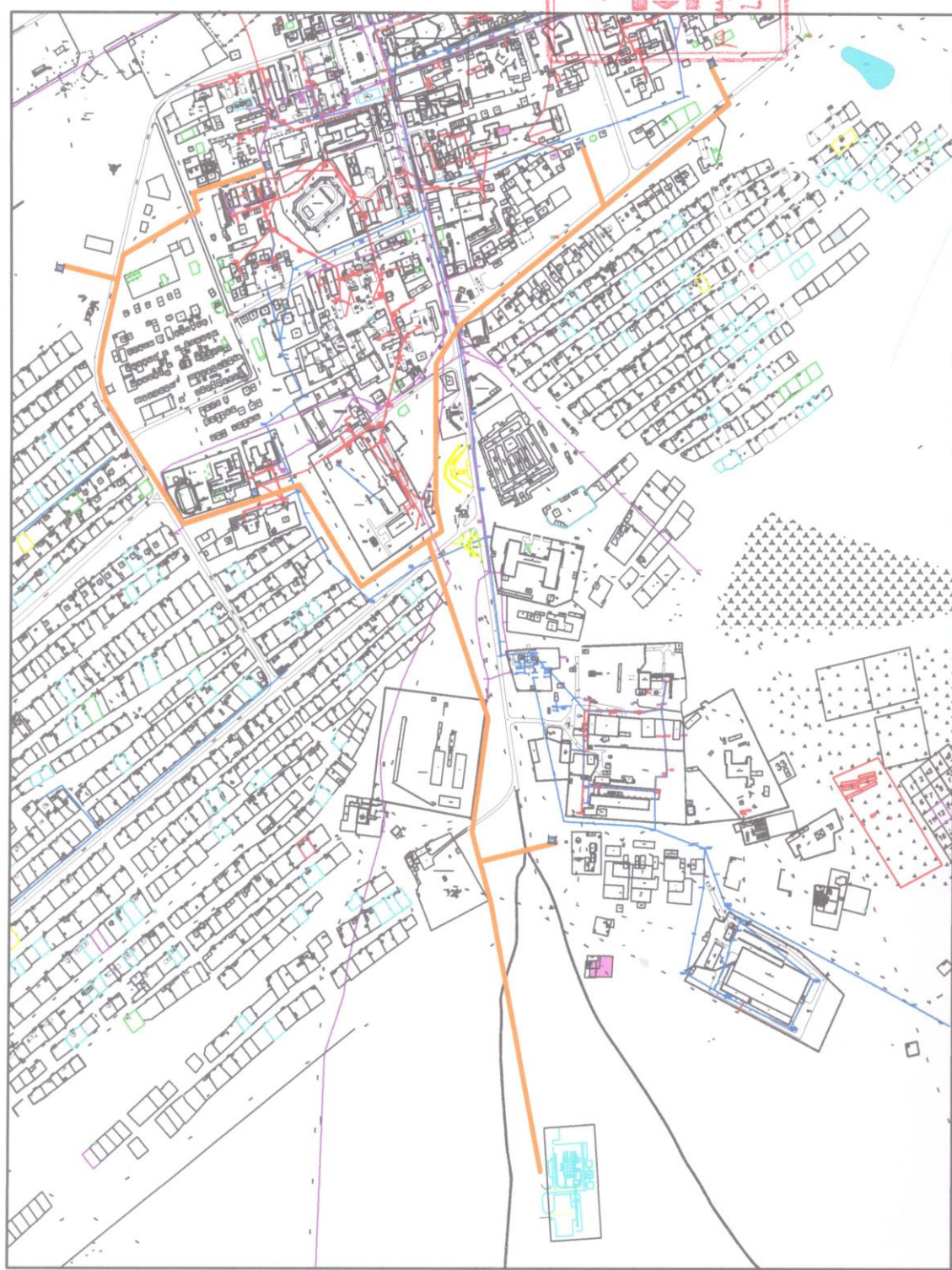
(Тамга)

Хянасан: *А.Мөнхтөр* А.Мөнхтөр
(Говь-Алтай аймгийн ГХБХБ-аарын дарга)

Дулааны шугамны трасс
Зургийн масштаб 1:10 000 (1 сантиметрт 100 метр багтана)

Аймгийн Засаг даргын
2013 оны 10 дугаар сарын 10 -ны өдрийн
А/329 дугаар захирамжийн 3 -р хавсралт

Зураг 3 Аймгийн Засаг даргын газар эзэмшүүлэх захирамж, кадастрын зураг

1. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилт, хамрах хүрээ

БОМТ-нд дулааны станц төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, бохирдлоос сэргийлэх, ерөнхий үнэлгээний зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах, нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг үр дагаврыг хянах, илрүүлэх, байгаль орчныг хамгаалах талаар авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээнүүдийг төлөвлөх, хэрэгжилтийн үр дүнг тогтоох арга хэмжээнүүдийг байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсэг бүрээр ангилан тусгасан. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрөөс бүрдсэн.

Говь-Алтай аймгийн Алтай хотод баригдах 25 Гкал/ц хүчин чадалтай дулааны станц, 4816 метр шугам хоолой, дулаан дамжуулах 6 төвийг барьж ашиглах төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг БОАЖЯ-ны 2019 оны 4 дүгээр сарын 03-ний өдрийн Дулааны станцын төсөлд хийсэн 13/2046 дугаартай ерөнхий үнэлгээний дүгнэлтэд тусгасан шаардлагуудыг үндэслэн боловсруулав. Мөн 2012 онд баталсан байгаль орчны багц хуулиуд тухайлбал, Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай, Усны тухай, Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай, Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай, Ургамал хамгааллын тухай, Амьтны тухай, Агаарын тухай, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай болон 2017 онд батлагдсан Хог хаягдлын тухай зэрэг хуулиуд, түүнтэй холбогдон бусад хуулиудад орсон өөрчлөлтүүд ялангуяа аж ахуйн нэгж, байгууллагын байгаль хамгаалах талаар хүлээх үүргийг тусгасан болно.

2. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

2018 онд батлагдсан 10 аймгийн төвийн дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн техник эдийн засгийн үндэслэл, байгаль орчны төлөв байдлын үнэлгээ, ерөнхий үнэлгээний дүгнэлтэд тулгуурлан байгаль орчны бүрдэл хэсгүүд бүрт тодорхойлсон сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хугацаа, үндэслэл, баримтлан ажиллах дүрэм, стандартууд, зардлын хамт оруулав. Энэхүү төлөвлөгөөг 2023 онд хэрэгжүүлэх ба хэрэгжилтийн үр дүн нь тухайн жилийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлангаар баталгаажин хянагдана.

Төслийн хувьд барилга угсралтын ажил нийтдээ 25,6 сарын турш үргэлжлэн, ашиглалтад хүлээлгэн өгөхөөр төлөвлөсөн тул нөхөн сэргээлт, орчны тохижилттой холбоотой ажлуудыг 2023 оны байгаль орчны менежмент төлөвлөгөөнд тусгаагүй, гэхдээ дээрх чиглэлийн ажил үйлчилгээг огт хэрэгжүүлэхгүй гэсэн ойлголт биш юм. Тус төслийн 2023 онд хэрэгжүүлэх БОМТ-ний нийт зардал 1,903,000 төгрөг бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд уг зардал өсөж болно. Тухайн жилийн БОМТ-г барилгажилтын үе шатанд барилга угсралтын ажлын гүйцэтгэгч байгууллага хэрэгжүүлнэ.

Хүснэгт 2.1: Алтай хотод 25 Гкал/ц хүчин чадалтай дулааны станц, шугам хоолой барьж ашиглах төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний зардал

#	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Зардал, төг
1	Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө	1,253,000
2	Нөхөн сэргээлт, орчны тохижуулалтын зардал	-
3	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
4	Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
5	Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	-
6	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	650,000
7	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах	-
Нийт дүн		1,903,000

Хүснэгт 2.2: Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө

Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал (төгрөг)	Тоо хэмжээ	Нийт зардал (төгрөг)	Тайлбар /Үндэслэл/	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг, стандарт
НЭГ. ГАЗРЫН ГАДАРГА, ХЭВЛИЙД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Дулааны станцын барилгын ажилд ашиглаж байгаа бараа материал, тоног төхөөрөмжийн сав, баглаа, боодол, материалын ашиглахгүй болсон хэсэг, ажиллагсадын ахуйн гаралтай хол хаягдлаар газрын гадарга бохирдож болзошгүй	Барилгын ажлыг эхлүүлэхээс өмнө түс үнэлгээний тайлангийн хог хаягдлын хэсэгт заасны дагуу "Хог хаягдлыг дахин ашиглах, зайлуулах, устгах, төлөвлөгөө" боловсруулан үйл ажиллагаандаа мөрдөж ажиллах шаардлагатай. Дулааны станцын талбайн ойролцоо хог хаягдал түр хадгалах цэг байгуулан, хадгалах, төвлөрсөн хогийн цэгт хүргэнэ.	Барилгын ажлын явцад үүссэн хог хаягдал	удаа	-	-	-	Хог хаягдлын менежментийн хэсэгт тусгасан	Хог хаягдлын тухай хууль, 2017 он, 10 дугаар бүлэг,
Барилгын ажлын үед ашиглаж байгаа тээврийн хэрэгслээс тос, шатахуун асгарч газрын гадарга, хэвлийг бохирдуулж болзошгүй.	Барилгын ажилд ашиглаж байгаа тээврийн хэрэгслүүдийг тогтсон нэг зогсоолд байрлуулах, тээврийн хэрэгслийн үзлэг оношлогоог тогтмол хийж байх, тос масло асгарсан тохиолдолд хамгаалах, саармагжуулах арга хэмжээ авах	Тээврийн хэрэгсэл зорчиж авто зам, зогсоолууд	удаа	-	-	-	Хөрсний хэсэгт тусгасан	-
Хэсгийн дүн								
ХОЁР.УУР АМЬСГАЛД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Дулааны станцаас жилд дунджаар 75,356 тн CO ₂ ялгарч агаар мандал дахь хүлэмжийн хийн агууламжийг нэмэгдүүлэх	Бүрэн шаталттай, өндөр үр ашигтай зуух ашиглахаар төлөвлөсөн.	Дулааны станц					Үйл ажиллагааны зардалд тусгах	Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр (УИХ-ын тогтоол 2011.01.06)
Хэсгийн дүн								
ГУРАВ. АГААРЫН ЧАНАРТ НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Дулааны станцыг барих, түүхий эдийг зөөвөрлөх үйл ажиллагаанаас тоосжилт үүсэж, агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлөх	Дулааны станцын барилгын ажлын үед үүсэх тоосжилтыг бууруулах зорилгоор хуурайшилттай өдрүүдэд шаардлагатай тохиолдолд шороон замыг чийгшүүлэх усалгааг хийх	Дулааны станцын талбай, нүүрс тээвэрлэх зам	Удаа	-	-	-	Нэгж талбайг услах зардлыг тооцсон бодит үр дүнгээс үнийг тогтоох, мөн цаг уурын нөхцөл байдалтай уялдуулан арга хэмжээ авах түл	Монгол улсын Агаарын тухай хууль; MNS4585:2016 Агаарын чанарын стандарт-Техникийн ерөнхий шаардлага

Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал (төгрөг)	Тоо хэмжээ	Нийт зардал (төгрөг)	Тайлбар /Үндэслэл/	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг, стандарт
Хэсгийн дүн							шууд тооцох боломжгүй	
ДӨРӨВ. ГАДАРГЫН УСАНД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Тээврийн хэрэгслээс ШТМ асгарах, дулааны станцын яндан, нүүрсний агуулах, үнс хадгалах байгууламжаас үүссэн тоос, дэгдэмхий үнсээр хөрсөн бүрхэвч бохирдож, улмаар хур тунадас орсон үед үерийн усаар дамжин гадаргын усыг бохирдуулж болзошгүй.	ШТМ асгарсан тохиолдолд тархахаас сэргийлж зориулалтын шингээгч материал (spill kit)-ыг тээврийн хэрэгслүүдэд болон бусад шаардлагатай газруудад бэлэн байлгах	Тээврийн хэрэгслүүдэд болон бусад шаардлагатай газруудад				Хөрсний БОМТ-ийн зардалд тусгасан.		
	Үнс хадгалах байгууламж нь битүүмжлэл сайтай, үнсийг зориулалтын автоцистернд ачих технологитой байх	Үнс хадгалах байгууламж				Үйл ажиллагааны зардалд тусгах		
Хэсгийн дүн								
ТАВ. ГАЗРЫН ДООРХ УСАНД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Барилгын ажлын үед ашиглах техник тоног төхөөрөмжөөс ШТМ асгарсан тохиолдолд хөрсөн нэвчин, улмаар газрын доорх усны чанар, найрлагад нөлөөлж болзошгүй	Газрын гадарга болон хөрсөн бүрхэвчинд авах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	Дулааны станцын талбай						
	Ус ашигласны төлбөр төлөх		м³/төг			Үйл ажиллагааны зардал	2024-2025	Усны тухай хууль, 2012, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль, 2012
Хэсгийн дүн								
ЗУРГАА. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧИД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Дулааны станц, дулаан дамжуулах шугам болон дулаан дамжуулах төвүүдийг барих явцад нийт 2.33 га талбайгаас нийт 0.4 тн ялзмагийн нөөц бүхий 3495 м³ үржил шимт хөрс хуулагдаж, эвдэрнэ.	Барилгын ажил эхлэхийн өмнө эвдэгдэх талбайн шимт хөрсийг 0.2 метр зузаантайгаар хуулан авч дулааны станцын эзэмшил газарт шимт хөрсний овоолгын талбайд хадгалах, нөхөн сэргээлтийн ажилд эргүүлэн ашиглана.	Дулааны станц, дулаан дамжуулах төвүүд болон дулааны шугам хоолойг суурилуулах явцад эвдрэх 2.33 га талбай, түүний орчим				Үйл ажиллагааны зардал		Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт (MNS 5916:2008)

Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал (төгрөг)	Тоо хэмжээ	Нийт зардал (төгрөг)	Тайлбар /Үндэслэл/	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг, стандарт
Тээврийн хэрэгслүүд болон ШТС-аас ШТМ асгарсан тохиолдолд орчны хөрсөн бүрхэвчийг бохирдуулж болзошгүй	ШТМ шингээх зориулалтын материал (Spill Station Oil & Fuel Spill Kit)-ыг бэлэн байлгаж ШТМ асгарсан тохиолдолд ашиглан тархалтыг хязгаарлана	Тээврийн хэрэгслүүд, бусад хэрэгцээтэй газруудад	Төг/жил	400,000	5	(2000,000) Үйл ажиллагааны зардал	Асгаралтыг шингээж авах иж бүрдэл (spill kit)	https://www.spillsupplies.com.au/oil-spill-kits-c18
	Тээврийн хэрэгслүүдийг зөвхөн засварын газарт урсгал засварыг хийлгэнэ.	Барилгын болон ашиглалтын үед ашиглаж байгаа бүх тээврийн хэрэгслүүд	-	-	-	-	Үйл ажиллагааны зардал	-
Хэсгийн дүн						-		
ДОЛОО. АМЬТНЫ АЙМАГТ НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Барилгажилтын үе: Жижиг хөхтөн амьтад, тэдгээрийн нүх, оромж нөлөөлөлд өртөж болзошгүй.	Барилгажилтын явцад амьтад устахаас урьдчилан сэргийлж, газар хөндөлтийн өмнө амьтад өртөх эсэхийг шалгах, амьтдыг эрсдэх орчноос үргээж холдуулах.	Дулааны станц, 4,816 м шугам хоолой, дулаан дамжуулах 6 төвийг байгуулахад өртөх 2.33 га талбай	-	Гүйцэтгэгчийн үйл ажиллагааны зардалд тусгагдана.	Тухай бүрт	Гүйцэтгэгчийн үйл ажиллагааны зардалд тусгагдана.	-	Говь-Алтай аймгийн төв Алтай хотод дулааны станц, дулаан дамжуулах нэгдүгээр хэлхээний шугам хоолой барьж ашиглах төслийн БОННУ
Биологийн төрөл зүйлийн чухал амьдрах орчны хувьд дулааны хангамжийг сайжруулах төслийн талбайд Хасагт хайрхан ШЧГ (MN024) хамгийн ойр буюу 43.8 км зайд байрлаж байна. Улсын ТХГН болон ойн сан ойр (0-20 км) байхгүй. Иймд дулааны станцын барилгажилт, ашиглалтын үед ШЧГ, ТХГН болон ойн сан зэрэг эдгээр амьдрах орчны биологийн төрөл зүйлд үзүүлэх нөлөөлөл байхгүй.								
Хэсгийн дүн						-		
НАЙМ. ФИЗИК БОХИРДОЛ, ДУУ ШУУГИАНААС ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Барилгын ажлын үйл ажиллагаанд ашиглагдах машин техник, тоног төхөөрөмжүүдээс дуу шуугиан үүсэж, төслийн ажилчдын эрүүл мэндэд нөлөөлж болзошгүй	Үйл ажиллагааны явцад ашиглагдах техник хэрэгслүүдээс гарах дуу шуугианы түвшинг тухайн техник хэрэгслийн үйлдвэрээс зааж өгсөн дуу чимээний техникийн үзүүлэлтээс хэтрүүлэхгүй байх	Дулааны станцын талбай	-	-	-	-	Үйл ажиллагааны зардал	MNS 4585: 2016. Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага,
Хэсгийн дүн						-		
ЕС. НИЙГЭМ, ЭДИЙН ЗАСАГТ НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Төслийн хүрээнд дулааны эрчим хүчний салбарт ажиллаж буй эмзэг бүлэгт	Ажилгүй болох хүмүүсийг дахин ажлын байраар хангах, шинээр ажилд зуучлах эсвэл ур чадварыг нэмэгдүүлэх сургалтад хамрагдуулж ажилд ороход дэмжлэг	Дулаан хангамжийн компанид ажиллаж буй ажилчид	-	-	-	-		МУ-ын 2012 оны 1 сарын 19-нд батлагдсан "Нийгмийн

Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал (төгрөг)	Тоо хэмжээ	Нийт зардал (төгрөг)	Тайлбар /Үндэслэл/	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг, стандарт
хамаарагдах хүмүүсийн (өрх толгойлсон эцэг эхчүүд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, амжиргааны түвшин доогуур өрх гэр бүлүүд) орлогын эх үүсвэр буурах, санхүүгийн дарамтад орох	үзүүлэх тал дээр анхаарах							халамжийн тухай" хууль МУ-ын 2012 оны 1 сарын 19-нд батлагдсан "Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай" хууль
Хэсгийн дүн						-		
АРАВ. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТ								
Ахуйн хатуу хог хаягдлаар бохирдох	Хог хаягдлыг ангилан ялгаж, шаардлага хангасан хогийн цэг байгуулан түр хадгалах	Дулааны станцын барилгын ажлын үед болон ашиглалтын үе шатанд	тн/жил	25000	12.53	1,253,000	Хог тээврийн зардал	
Нийт дүн						-		
Нийт байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний зардал						1,253,000		

3. Нөхөн сэргээлт, орчны тохижуулалтын төлөвлөгөө

Дулааны станц, нүүрс хадгалах байгууламж, харуулын байр зэргийг байгуулахад 0.39 га, дулаан дамжуулах 6 төвийг барихад 0.0178 га, дулаан дамжуулах 4,816 метр (4 м өргөн) шугам хоолойг суурилуулахад 1.93 га буюу нийт 2.33 га талбайд дулааны станцын барилга байгууламж, шугам хоолой баригдана (Хүснэгт 3.1).

Хүснэгт 3.1: Дулааны станцын барилга байгууламжийн талбай

Барилгын нэр	Бүтэц	Хэмжээ (м)	Талбайн хэмжээ (м ²)	Талбайн хэмжээ (га)
Дулааны станцын байгууламж	Төмөр	65 x 30	1950	0.195
Нүүрс хадгалах байгууламж		60 x 32	1920	0.192
Харуулын байгууламж 1	Бетонон	4.5 x 4	18	0.0018
Харуулын байгууламж 2		3.5 x 2.5	8.75	0.00088
Дулаан дамжуулах шугам хоолой		4816 x 4	19264	1.9264
Түгээх төв (6 ш)	Контейнэр	2.44 x 12.19	178.46	0.0178
Хөрс хуулалт хийх талбай				2.33

Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хуулийн 7.2.3¹-т заасны дагуу барилгын ажлын явцад болон дууссаны дараа нөлөөлөлд өртсөн газрыг тэгшилж, дулааны станцын барилга хоорондын талбайг тохижуулан, ургамал ургах нөхцөлийг бүрдүүлэхээс гадна явган хүний зам болон автозамыг хатуу хучилттай болгох шаардлагатай. Нөхөн сэргээлт орчны тохижуулалтаар гүйцэтгэх ажил, баримтлах стандарт, хэрэгжүүлэх хугацаа, холбогдох зардал зэргийг төлөвлөн хүснэгт 3.2-т үзүүлэв.

Хүснэгт 3.2: Нөхөн сэргээлт, орчны тохижуулалтын төлөвлөгөөг 2024 онд хэрэгжүүлнэ.

Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Арга хэмжээний хамрах хүрээ	Нэгжийн зардал, төг.	Нийт зардал, төг.	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт аргачлал
Дулааны станцын барилгажилтын үйл ажиллагааны үед нөлөөлөлд өртсөн газрын хөрсийг бэхжүүлж, үржил шимийг нь сайжруулж, хүрээлэн буй орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах	Шимт хөрсөөр хучих талбайн хөрсийг түрж, тэгшлэх	Шимт хөрсөөр хучих талбай	600,000	1,800,000	2024 онд барилгажилтын хугацаанд	MNS 5914:2008 Байгаль орчин: Газрын нөхөн сэргээлт. Нэр томъёо, тодорхойлолт. MNS 5916:2008 Байгаль орчин: Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрсийг хуулах, хадгалах. MNS 5918:2008 Байгаль орчин: Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага.
	Хучсан шимт хөрсийг тараан, тэгшилж, байгалийн нөхөн ургалтыг дэмжих	Шимт хөрсөөр хучигдсан талбай	400,000	1,200,000	2024 онд барилгажилтын хугацаанд (барилгажилт 3 жил үргэлжилнэ)	
Нийт дүн				3,000,000	2024 он	

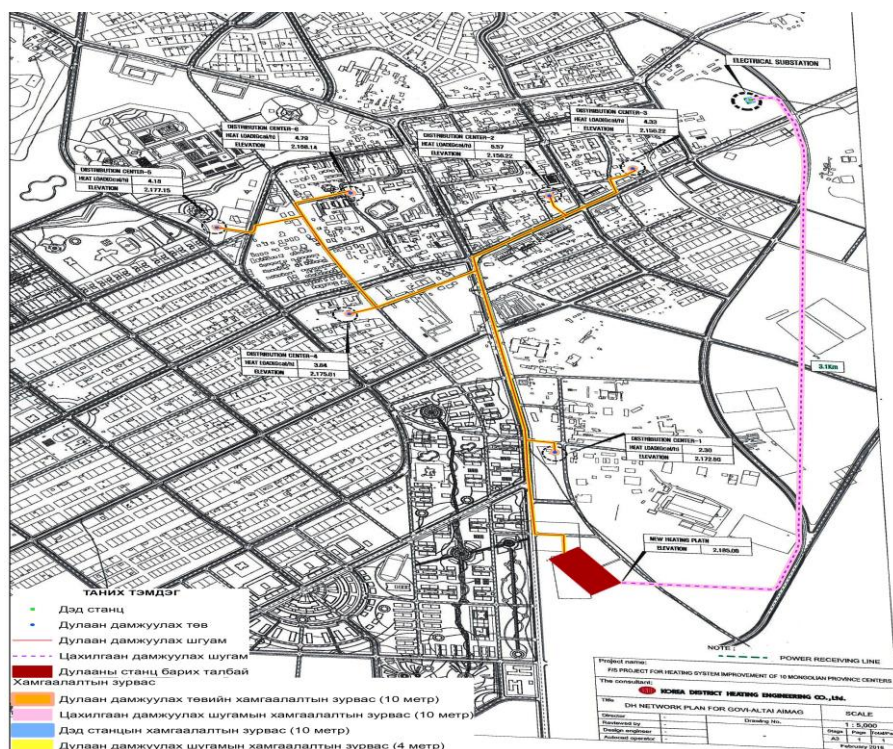
¹Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хуулийн 7.2.3. барилга байгууламж барьж буй иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь барилгын ажлын явцад болон дууссаны дараа эвдэрсэн газрын хөрсийг нөхөн сэргээх;

4. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө

10 аймгийн дулаан хангамжийг сайжруулах төсөл нь Говь-Алтай аймгийн Алтай хотод шинээр дулааны станц, дулаан дамжуулах станцууд, дулаан болон цахилгааны шугам сүлжээг байгуулна. эдгээр барихаар төлөвлөж буй барилга байгууламжуудын ойр орчимд оршин сууж буй айл өрхүүд, үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжүүд нөлөөллийн бүсэд хамаарагдана.

Зураг 4: Алтай хотод төлөвлөгдсөн шугам хоолойн төлөвлөлтийн зураг

Судалгааны хүрээнд тус аймагт дулааны станцын төсөлтэй холбоотой нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох айл өрх, хувь хүн, аж ахуйн нэгж байхгүй болно. Гэвч төслийн хэрэгжилтийн явцад үүссэн санал гомдлыг холбогдох журмын дагуу шийдвэрлэх шаардлагатай.

Төслийн хэрэгжилттэй холбоотойгоор хувь хүн, аж ахуйн нэгжийн эзэмшил газраар дайран өнгөрөх тохиолдолд, шугам сүлжээг байгуулах явцад Монгол улсын Засгийн газрын 1996 оны 120 тогтоолоор баталсан “Эрчим хүчний шугам сүлжээг хамгаалах дүрэм”-г баримтлах бөгөөд холбогдох нөхөн олговрыг Эдийн засгийн Хөгжлийн Хамтын ажиллагааны Сангийн Аюулгүй ажиллагааны бодлогыг баримтлан зохицуулна.

Хүснэгт 4.1: Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө

Нөлөөлд өртөх иргэд	Нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Дулаан хангамжийг сайжруулах төсөлтэй холбоотой нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох айл өрх, хувь хүн, аж ахуйн нэгж байхгүй.	Төслийн хэрэгжилтийн явцад төслийн хэрэгжилттэй холбоотой үүссэн санал гомдлыг журмын дагуу шийдвэрлэх	Алтай хотын иргэд	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох айл өрх, хувь хүн, аж ахуйн нэгж байхгүй.		2023 он	МУ-ын ЗГ-ын 1996 оны 120 дугаар тогтоолоор баталсан “Эрчим хүчний шугам сүлжээг хамгаалах дүрэм” Эдийн засгийн Хөгжлийн Хамтын ажиллагааны Сангийн Аюулгүй ажиллагааны бодлого

5. Түүх, соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө

Монгол улсын Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль болон ЮНЕСКО-гоос баталсан олон улсын эрх зүйн актуудад соёлын төрөл зүйл, соёлын өвийг хамгаалахтай холбоотой дараах асуудлуудыг тусгасан байдаг. Үүнд:

- 1972 онд баталсан “Дэлхийн соёлын болон байгалийн өвийг хамгаалах” тухай конвенц;
- 2001 онд баталсан “Соёлын төрөл зүйлийн тухай” тунхаглалд соёлын өв, түүний төрөл зүйл нь бүх хүн төрөлхтний өв хөрөнгө бөгөөд өнөө үе болон хойч үеийн ашиг сонирхлын үүдснээс тэдгээрийг хүлээн зөвшөөрч, хадгалж хамгаалах тухай заасан байна.
- Монгол улсын Үндсэн хуулийн 1 дүгээр бүлгийн 7.1-д “Монголын ард түмний түүх, соёлын дурсгалт зүйл, шинжлэх ухаан, оюуны өв төрийн хамгаалалтад байна” гэж заасан.
- Монгол улсын Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 27.8-д хот суурин, барилга байгууламж барих, шинээр зам тавих, усан цахилгаан станц байгуулах, газар тариалан эрхлэх, ашигт малтмалын хайгуул хийх, ашиглах зэрэг аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулахад зориулан газар олгохоос өмнө палеонтологи, археологи, угсаатны мэргэжлийн эрдэм шинжилгээний байгууллагаар урьдчилан хайгуул, судалгаа хийлгэж, дүгнэлт гаргуулна. 27.9-д урьдчилан хайгуул судалгаа хийлгэх, илэрсэн түүх, соёлын дурсгалыг авран хамгаалах ажилд шаардагдах зардлыг захиалагч хариуцна. 27.10-т урьдчилан хайгуул, судалгаа хийлгэж, дүгнэлт гаргуулаагүй нь газар эзэмшүүлэх шийдвэрийг хүчингүй болгох үндэслэл болно гэж заажээ.
- Палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага, судалгаа нь эрдэм шинжилгээний болон авран хамгаалах үндсэн чиглэлтэй байх бөгөөд соёлын биет өвийн судалгаа, шинжилгээг мэргэжлийн эрдэм шинжилгээний байгууллага хийнэ.

Дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн хүрээнд төсөл хэрэгжих талбай нь улсын болон орон нутгийн бүртгэлтэй түүх соёлын дурсгалт газруудтай давхцалгүй. Тиймээс тус төслийн хэрэгжилтээс хотын түүх соёлын дурсгалт зүйлс, газруудад шууд нөлөөлөх сөрөг нөлөөлөл байхгүй. Харин барилгын ажлын явцад өмнө нь судалж тогтоож чадаагүй түүх, соёлын дурсгал илэрсэн тохиолдолд ажлыг зогсоож, холбогдох хууль журмын дагуу арга хэмжээ авах шаардлагатай.

5.1: Түүх, соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө

Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал (сая.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Төсөл хэрэгжих дулааны станцын талбай, дулааны дамжуулах станц, дулааны шугам хоолой, цахилгааны дэд станц, цахилгаан дамжуулах шугам сүлжээ байрлах талбайн ойр орчимд байрлах түүх, соёлын өвийг хамгаалах	Аймгийн төвд бүртгэлтэй байгаа түүх соёлын өв, газрууд					2023-2024	МУ-н 2014 оны 5 сарын 15-нд батлагдсан "Соёлын өвийг хамгаалах тухай" хууль

6. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

Төслийн бүхий л үе шатанд тохиолдож болзошгүй осол, аюул, эрсдэлүүдийг урьдчилан тодорхойлж, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, шаардагдах зардал, баримтлах стандартыг тусгав.

Осол, аюулыг эх үүсвэрээр нь дараах байдлаар ангилав. Үүнд:

- Үйлдвэрийн үйл ажиллагааны явцад үүсэх осол;
- Мэргэжлээс шалтгаалах өвчлөл, халдварт өвчин тархалтаас шалтгаалсан осол;
- Байгалийн гамшиг тохиолдох;
- Гал түймэр гарах;
- Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт үүсэх;
- Тээврийн хэрэгслийн осол гарах.

6.1 Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг

Монгол улсын хэмжээнд мөрдөгдөж буй химийн хорт болон аюултай бодистой холбоотой хууль тогтоомжуудыг биелүүлэх нь хүний эрүүл мэнд байгаль орчин, төслийн үйл ажиллагаанд учирч болзошгүй эрсдэлийг бууруулах, эдийн засгийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой. Химийн хорт болон аюултай бодистой холбоотой дараах хууль журмуудыг үйл ажиллагаанд мөрдөж ажиллана.

- Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хууль;
- Эрүүгийн хууль;
- Галын аюулгүй байдлын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/;
- Гамшгаас хамгаалах тухай хууль;
- Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль;
- Монгол Улсад ашиглахыг хориглосон химийн хорт болон аюултай бодисын жагсаалт; Монгол Улсад ашиглахыг хязгаарласан химийн хорт болон аюултай бодисын жагсаалт;
- Химийн хорт болон аюултай бодис экспортлох, импортлох, хил дамжуулан тээвэрлэх болон үйлдвэрлэх, худалдах журам, БОАЖСайд, ГХСайдын 2009 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрийн 334/104 дүгээр хамтарсан тушаал;
- MNS 6458: 2014 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Химийн хорт болон аюултай бодис, бүтээгдэхүүний агуулах. Ерөнхий шаардлага;
- MNS 5029:2011 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Химийн хорт болон аюултай бодисын шошго, анхааруулах тэмдэг;
- MNS 5566:2005 Гал түймрээс хамгаалах. ААН, байгууллага, барилга, байгууламжид гал унтраах анхан шатны багаж хэрэгслийн зайлшгүй байх шаардлага, норм;
- MNS 4628:2013 Шатахуун түгээх станц. Техникийн ерөнхий шаардлага;
- MNS 12.104-94 Хөдөлмөр хамгааллын стандартын систем;
- MNS 5105:2001 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал. Үйлдвэрлэлийн эрүүл ахуй. Эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн хэмжээ, ерөнхий шаардлага;

Дулааны станцыг барьж, ашиглах төслийн 2023 онд хэрэгжүүлэх “Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө”-г дараах хүснэгтэд нэгтгэн тусгав.

Хүснэгт 6.1: Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгж	Нэгжийн өртөг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, аргачлал
Химийн бодис хүний эрүүл мэндэд нөлөөлөл	Тухайн бодисын MSDS-д заасны дагуу хадгалах, бүх ажилчид хөдөлмөр хамгааллын хувцас, хэрэгсэлүүдийг ашиглаж хэвших	Химийн бодистой харьцах бүх хүн					Үйл ажиллагааны зардал	Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хууль,
Гал түймэр	1. Дулааны станцын талбайд гал түймрээс сэргийлэх боломжтой бүх арга хэмжээг авах 2. Дараах эрсдэл бууруулах арга хэмжээг авах: -Нийг ажилчдыг гал унтраах сургалтад хамруулах, -Галын дохиолол, гал унтраагуур, гал унтраах хоолойг зохих газруудад байрлуулах, -Бүх ажлын талбайд галын дохиолол, аюулын гарцын (хэрэв тодорхой биш бол, жишээ нь ганц хаалгатай бол) байрлалыг заасан самбар байрлуулах; галын дохиолол, гал унтраагуур, гал унтраах хоолойд зөвшөөрөгдсөн тэмдэг тавьсан байх хэрэгтэй. 3. Гал гарсан тохиолдолд: -Галаас яаралтай гарах -Химийн бодистой ажиллахад тэднийг хадгалах бүх зааврыг хатуу дагаж мөрдөх, тэдгээр бодисыг зохих газарт нь хадгалах -Гал түймрийн үед барилга байгууламж бүрт тохирох зааврыг ашиглах	Төслийн бүх байгууламжуудад	Төгрөг	600000 - гал унтраагуур (дугуйтай) 13000 Гал унтраагуур 1 кг 95000 Гал унтраагуур 2-5 кг	2 10 10	(12,00,000) (1,30,000) (9,50,000)	Үйл ажиллагааны зардал	Галын аюулгүй байдлын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/, 3 дугаар бүлэг Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, 5 дугаар бүлэг
Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт	Төслийн талбайд аюулгүй ажиллагааны бүх дүрэм журам болон аюултай бодистой холбоотой бусад бүх журмыг дагаж мөрдөх	Зуухны хэсэг	Төгрөг	-	-	-	Цалингийн зардалд тусгагдсан	Тэсэлгээний ажлын аюулгүй ажиллагааны нэгдсэн дүрэм, Тэсэрч, тэсэлгээний эргэлтэд хяналт тавих тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/, 3 дугаар бүлэг
Хүний эрүүл мэнд муудах	Хүний эрүүл мэнд муудахад аймгийн эрүүл мэндийн нэгдсэн төвд хүргэх арга хэмжээг авна.	Төслийн бүх байгууламжуудад	Төгрөг	-	-	-	Үйл ажиллагааны зардал, цалингийн зардалд тусгагдсан	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль, 3, 4 дүгээр бүлэг

Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгж	Нэгжийн өртөг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, аргачлал
Автомашин осол	Замын хөдөлгөөний аюулгүйн дүрмийг мөрдөөгүй тохиолдолд авах арга хэмжээний тухай бодлогыг боловсруулж, мөрдөж ажиллах, нэг буюу түүнээс олон автомашин хамарсан осол гарсан тохиолдолд компанийн даатгалын журмыг мөрдөнө. Ослын улмаас хүн бэртэж гэмтэх буюу нас барсан тохиолдолд урьд нь тогтоосон эмнэлгийн түргэн тусламжийн журмыг мөрдөнө. Гал түймэр гарвал галын журмыг мөрдөнө.	Төслийн түүхий эд тээвэрлэлтийн нэгжүүдэд		-	-	-	Үйл ажиллагааны зардалд тусгагдсан	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, 5 дугаар бүлэг Аюулгүй ажиллагааны журам, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль, 5 дугаар бүлэг, Замын хөдөлгөөний дүрэм Замын аюулгүй байдлын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/, 3 дугаар бүлэг
Хэсгийн дүн							-	

7. Орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ)

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 31-р зүйл болон 2012 онд шинэчлэн батлагдсан байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуульд (Төрийн мэдээлэл, 2012 оны 22 дугаар) зааснаар дулааны станцын төслийг хэрэгжүүлэх явцад тухайн нутаг дэвсгэрийн байгаль орчинд үзүүлж буй нөлөөллүүдийг хянах, өөрчлөлтүүдийг тодорхойлох зорилгоор хэмжилт, дээжлэлт хийнэ.

ОХШХ-т байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсэг тус бүрээр хянах үзүүлэлтүүд, цэгийн байршил, хяналт хийх хугацаа, давтамж, зардал, баримтлах стандарт, аргачлалыг тусгасан.

Хяналт шинжилгээний ажлаар гарсан дүнгүүдийг нэгтгэн боловсруулах, дүн шинжилгээ хийж, байгаль орчинд учруулж болзошгүй өөрчлөлтүүдийг эрт тодорхойлох, сөрөг нөлөөллийг бууруулах үйл ажиллагааны үр дүнг илтгэх, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний үндэслэлийг боловсруулах, орон нутгийн захиргаа, хяналтын байгууллага, нутгийн оршин суугчдад байгаль орчин, амьдрах орчны өөрчлөлтийн талаар бодит мэдээлэл өгөхийн зэрэгцээгээр байгууллагын шийдвэр гаргахад ашиглах чухал баримт болдог.

БОМТ болон ОХШХ-ийн хэрэгжилтийн тайланг заасан хугацаанд гаргаж төсөл хэрэгжиж буй нутаг дэвсгэрийн захиргаа, харьяа баг, сумын иргэдэд танилцуулах тэдний саналыг нэгтгэн тусгах ажлыг зохион байгуулах, оролцогч болон сонирхогч талуудад мэдээллийг ил тод байлгах ажлыг гүйцэтгэнэ.

Дулааны станц төслийн 2023 оны хооронд хэрэгжүүлэх орчны хяналт шинжилгээ, ОХШХ-т урьдчилсан байдлаар 650,000 төгрөг зарцуулна.

Хүснэгт 7.1: Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлт	Хэмжигдэхүүний нэгж	Байршил	Хугацаа ба давтамж	Хяналт шинжилгээний ажлын хэмжээ	Нэгжийн зардал, төгрөг	Нийт зардал, төгрөг	Тайлбар	Баримтлах стандарт ба арга, аргачлал	Зөвшөөрөгдсөн дээд, доод утга
ГАЗРЫН ГАДАРГА ХЭВЛИЙ									
Газрын гадаргын төрх байдлын өөрчлөлт	Га	Дулааны станцын талбай	5 жилд 1 удаа	5 жилд 1 удаа		-	Хот суурины газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгааны ажилд багтаах	Засгийн газрын 2003 оны 28 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралт Газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгаа хийх журам	MNS 5850:2008 Хөрсний чанар. Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ стандартад заасан үзүүлэлтийг хөрсний шинж чанарт тохируулан харьцуулах
ХЭСГИЙН ДҮН									
ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ									
Хөрсний агро химийн үндсэн үзүүлэлтүүд (ялзмаг, хөдөлгөөнт фосфор, хөдөлгөөнт кали, урвалын орчин, цахилгаан дамжуулах чанар, карбонат)	Ялзмаг – хувь, хөдөлгөөнт фосфор – мг/100г, хөдөлгөөнт кали – мг/100г, карбонатын агууламж - хувь	Хөрс хуулах талбай	Хөрс хуулахын өмнө	3 удаа	50,000	150,000	Нөхөн сэргээлт хийхийн өмнө үржил шимт хөрсний овоолгоос 0-20 см гүнээс дээжийг авна.	Шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд MNS 298:1990	
Хөрсөн дэх хүнд металлууд Ag, Al, As, B, Ba, Be, Bi, Ca, Cd, Co, Cr, Cu, Fe, Ga, Hg, K, La, Mg, Mn, Mo, Na, Ni, P, Pb, S, Sb, Sc, Sr, Th, Tl, U, V, W, Zn	мг/кг	Тоосжилт үүсэх эх үүсвэрийн салхины доод хэсэгт агаарын чанарын хяналт шинжилгээний 2 цэгийн ойролцоо	Жилд нэг удаа	1 цэг	100,000	100,000	Хөрсний гадаргын 0-1 см гүнээс авна	Хөрс. Дээж авах, савлах, тээвэрлэх, хадгалах журам MNS 2305:1994 Хөрсний чанар. Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS	

Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлт	Хэмжигдэхүүний нэгж	Байршил	Хугацаа ба давтамж	Хяналт шинжилгээний ажлын хэмжээ	Нэгжийн зардал, төгрөг	Нийт зардал, төгрөг	Тайлбар	Баримтлах стандарт ба арга, аргачлал	Зөвшөөрөгдсөн дээд, доод утга
						250,000		5850:2008	
УРГАМЛАН НӨМРӨГ									
-Ургамлын зүйлийн бүрдэл -Тусгаг бүрхэц -Нэн ховор, ховор, ашигт ургамал ургадаг эсэхийг шалгах -Ургамалжилтын төлөв байдлыг тодорхойлох	%	Хөрс хуулалт хийх талбай	Хөрс хуулалтын өмнө 1удаа	1	400,000	400,000		Ургамлын бичиглэл хийх ерөнхий аргазүй	Алтай хотын дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн БОТБҮ-ний тайлан, 2019
						400,000			
Хэсгийн дүн						400,000			
ОХШХ-ийн нийт зардал						650,000			

8. БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь

Эрчим хүчний яамны захиалгаар хэрэгжиж байгаа Алтай хотын дулааны станц, шугам хоолой, дамжуулах төвийг барьж, ашиглах төслийн 2023 оны БОМТ-ний хэрэгжилтийн тайланг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага (БОАЖЯ)-д хүргүүлэх ба байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, орон нутгийн байцаагч, бүх шатны засаг дарга, байгаль орчны төрийн бус байгууллагад тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг хагас жил тутамд хүргүүлнэ. Мөн төсөл хэрэгжиж буй сум, багийн иргэдийн хуралд БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар танилцуулгыг жилд нэгээс доошгүй удаа хийнэ.

Энэхүү төлөвлөгөөг “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь”-ийн дагуу оролцогч талуудад тайлагнана.

Хүснэгт 8.1: Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь

БОМТ хэрэгжилтийг тайлагнах, хэлэлцүүлэх байгууллагууд	Тайлагнах, хэлэлцүүлэх хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Хугацааны тов	Тайлагнах зардал, төг	Хариуцах эзэн	Зохион байгуулах газар
БОАЖЯ-ны ХБОБНГ-т	"Байгаль менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, батлах, журам"-ын дагуу орчны хянан тайлагнах	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө, Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжилтийг нутгийн оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь	Төсөл хэрэгжүүлэгчээс тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг хүлээж авсан харьяа аймгийн Байгаль орчны газар түүний биелэлтийг шалгаж, дүгнэлт гаргах ажлын хэсгийг харьяа аймгийн Засаг даргын захирамжаар байгуулж, ажиллуулан дүгнэлтийг тухайн оны 11 дүгээр сарын 30-ны дотор гаргуулна.	Үйл ажиллагааны зардал (Тухайн жилийн тайлан боловсруулах, хэвлэх ажлын зардал)	Төсөл хэрэгжүүлэгч	БОАЖЯ-ны ХБОБНГ Харьяа аймгийн БО-ны газар
Харьяа сумын ЗДТГ, БО-ны албанд	Танилцуулга, илтгэл болон тайлан гаргаж хурлаар хэлэлцүүлэх	БОМТ-ний хэрэгжилтийн явцыг БО-ны бүрдэл хэсгүүдээр гарган танилцуулах	Жилд 1 удаа	Үйл ажиллагааны зардал (Тухайн жилийн тайлан, тараах материал хэвлэх болон бусад зардал)	Төсөл хэрэгжүүлэгч	Орон нутгийн ЗДТГ
Иргэдийн төлөөлөл	Орон нутгийн иргэдийн төлөөлөлийг уурхайн талбайд хүлээн авч, Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг танилцуулах,	БОМТ-ний хэрэгжилтийн явцыг БО-ны бүрдэл хэсгүүдээр гарган танилцуулах	Жилд 1 удаа	Үйл ажиллагааны зардал (Тухайн жилийн тайлангийн танилцуулга, тараах материал хэвлэх, танилцуулга хийх зардал)	Төсөл хэрэгжүүлэгч	Дулааны станцын талбайд

10 аймагт нэгэн зэрэг хэрэгжиж буй төсөл учраас хуулийн хугацаанд тайлагнахад хүндрэлтэй байж болох юм.